

Klimatickí utečenci a ich právne postavenie v kontexte medzinárodného práva verejného a práva Európskej únie

Climate Refugees and Their Legal Status in the Context of International Public Law and the European Union Law

Peter Matuška
Mária T. Patakyová

Abstract: *The paper concentrates on the issue of climate refugees which will play vital role in the future. Climate changes, population growth and the consequent conflicts will become the main threats for the whole Europe. The paper deals with a real case from New Zealand, the Teitiota case, which suggests several problems with climate refugees. When applied to the European Union, the case shows the absence of legal framework in this field within the European Union. It also predicts the insufficiency of individual interventions on the level of national states and, consequently, the inevitable need of a supra-national solution for this overlooked problem.*

Key Words: *International Public Law; Climate Refugees; Teitiota Case; Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on Standards for the Qualification of Third-country Nationals or Stateless Persons as Beneficiaries of International Protection, for a Uniform Status for Refugees or for Persons Eligible for Subsidiary Protection, and for the Content of the Protection Granted; New Zealand; Kiribati; the European Union.*

Abstrakt: *Príspevok sa zameriava na problém klimatických utečencov, ktorý bude v budúcnosti zohrávať významnú rolu. Klimatické zmeny, populačný rast a z toho prameniace konflikty sa stanú hlavnými hrozbami pre celú Európu. Príspevok sa zaoberá existujúcim prípadom z Nového Zélandu, prípadom pána Teitiotu, ktorý načrtáva viaceré problémy s klimatickými utečencami. Aplikujúc ho na Európsku úniu, prípad poukazuje na absentujúci právny rámec v tejto oblasti v rámci Európskej únie, pričom predpovedá nedostatočnosť individuálnych zásahov na úrovni jednotlivých štátov, a teda nevyhnutnosť nadnárodného riešenia tohto opomínaného problému.*

Kľúčové slová: Medzinárodné verejné právo; klimatickí utečenci; prípad Teitiota; Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/95/EÚ z 13. decembra 2011 o normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany; Nový Zéland; Kiribati; Európska únia.

Úvod

Podľa Medzinárodného centra pre monitorovanie vnútorne presídlených obyvateľov bolo v roku 2014 viac ako 19 miliónov ľudí nútených opustiť svoje domovy z dôvodu prírodných katastrof. V roku 2016 to bolo už viac ako 24 miliónov obyvateľov.¹ Existujú odhady, že do roku 2050 bude svet čeliť viac ako 200 miliónom klimatických utečencov,² ale možné sú aj oveľa pesimistickejšie scenáre, kde je ako príklad možné uviesť vyjadrenie Craiga Johnstona, zástupcu Úradu vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov, ktorý v roku 2008 na konferencii v Londýne vyhlásil, že globálna núdza môže spôsobiť pohyb od 200 miliónov až po jednu miliardu klimatických utečencov.³ Príspevok sa preto bude snažiť poukázať na chýbajúci právny rámec v predmetnej oblasti a možné riešenia problematiky.

Cieľom nášho príspevku nie je analyzovať, či ku klimatickej zmene prispel človek väčšou alebo menšou mierou,⁴ ale faktom je, že klimatická zmena je tu prítomná, tak, ako tu bola prítomná aj v minulých tisícročiach. K podielu človeka na klimatických zmenách sa vyjadril i Medzivládny panel pre klimatickú zmenu: „*Otepľovanie klimatického systému je*

¹ Bližšie pozri New Displacements by Disasters by Scale of Event. In: *Internal Displacement Monitoring Centre* [online]. 2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.internal-displacement.org/global-figures#natural>.

² Bližšie pozri aj *Stern Review: The Economics of Climate Change* [online]. 2006, s. 56 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: http://mudancasclimaticas.cptec.inpe.br/~rmclima/pdfs/destaques/sternreview_report_complete.pdf.

³ Bližšie pozri SGR0, A. Towards Recognition of Environmental Refugees by the European Union. *Asylon(s)* [online]. 2008, no. 6 [cit. 2017-06-19]. Exodes écologiques. ISSN 8089-9790. Dostupné na: <http://www.reseau-terra.eu/article844.html>.

⁴ Bližšie pozri napríklad GERTNER, J. Is It O.K. to Tinker with the Environment to Fight Climate Change?. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-18 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/18/magazine/is-it-ok-to-engineer-the-environment-to-fight-climate-change.html>.

jednoznačné a je „veľmi pravdepodobné“, že vplyv človeka je dominantnou príčinou pozorovaného otepľovania od polovice dvadsiateho storočia.“⁵

Predložený príspevok je rozdelený na štyri časti. Prvá časť poukazuje na skutočnosť, že migračné toky boli aj v minulosti spôsobené klimatickými zmenami, pričom zdôrazňuje nevhodnosť aplikácie základného kameňa azylového práva, Ženevského dohovoru, na klimatických utečencov, ktorí sú charakterizovaní v druhej časti príspevku. Tretia časť sa zaoberá prípadom pána Teitiotu, na ktorom sa demonštruje hneď niekoľko problémov vyvstávajúcich v súvislosti s migráciou spôsobenou klimatickými zmenami. Posledná časť príspevku sa venuje azylovému právu Európskej únie v kontexte právneho postavenia klimatických utečencov a prístupu Európskej únie, a okrajovo i vybraných regionálnych zoskupení k predmetnej problematike.

Migračné pohyby a klimatické zmeny

Vypuknutím tzv. Arabskej jari v roku 2011 sa zrútili viaceré autoritárske režimy v severnej Afrike a na Blízkom východe. Vzniklo tak mocenské vákuum, ktoré sa prejavilo najmä v Líbyi a Sýrii. Následkom vojnových konfliktov odohrávajúcich sa v týchto krajinách sa pohli do Európy státisíce utečencov, pričom vyvolali na európskom kontinente najväčšiu migračnú krízu od konca druhej svetovej vojny. Počty migrantov za rok 2015 presiahli číslo viac ako 1,3 milióna ľudí.⁶ V roku 2016 síce počet migrantov vďaka dohode s Tureckom klesol, avšak státisíce migrantov do Európy stále prichádzajú a tisíce zomierajú pri pokuse preplaviť sa cez Stredozemné more.⁷

Migračná kríza ukázala absolútne zlyhanie európskej politiky v oblasti riešenia krízových situácií. Neschopnosť reflektovať realitu, samotné právo Európskej únie a nemožnosť v dosiahnutí jednotného postoja krajín nám vysiela varovný signál do budúcnosti. Drvivá väčšina migran-

⁵ Bližšie pozri PACHAURI, R. K. a L. MEYER, et al. eds. *Climate Change 2014: Synthesis Report* [online]. 1st ed. Geneva: Intergovernmental Panel on Climate Change, 2015. 151 s. [cit. 2017-06-19]. ISBN 978-92-9169-143-2. Dostupné na: <https://perma.cc/ZC8N-29GZ>.

⁶ Bližšie pozri *European Economic Forecast: Autumn 2015* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015, s. 48-49 [cit. 2017-06-19]. Institutional Paper, no. 11. ISBN 978-92-79-48618-0. Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip011_en.pdf.

⁷ Bližšie pozri 2016: A Look at Europe's Ongoing Migrant Crisis. In: *France 24* [online]. 2016-12-22 [cit. 2017-04-13]. Dostupné na: <http://www.france24.com/en/20161222-2016-year-europe-ongoing-migrant-crisis>.

tov prichádzajúcich do Európy sú utečenci z vojnových zón, a ako takí sa odvolávajú na Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951.⁸

Klimatické zmeny formujú ľudské dejiny už od nepamäti, a nie sú to iba náhle katastrofy, ako bol výbuch Vezuvu v roku 79 alebo výbuch sopky Krakatoa v roku 1883. Dlhodobé zmeny klímy mali podstatne väčší devastačný dopad na celé civilizácie; ako príklady môžeme uviesť rozpad Západorímskej ríše,⁹ objavenie severnej Ameriky Vikingami¹⁰ alebo zmiznutie mayskej civilizácie.¹¹ Priemyselná revolúcia, ktorá sa odohrala koncom 18. storočia, priniesla závažné zmeny a zásahy nielen do života obyvateľstva, ale najmä do svetového ekosystému. Ľudské dejiny a klimatické podmienky, respektíve zmeny sú nerozlučne spolu späté a nedávna klimatická konferencia v Paríži¹² toto spojenie iba potvrdila. Vedci odhaľujú, že aj za spomínanou vojnou v Sýrii môže stáť, aspoň čiastočne, extrémne sucho v rokoch 2006 až 2009. Sucho nemalo byť spôsobené prirodzenými klimatickými zmenami, ale nárastom skleníkových plynov a s tým spojenými zvyšujúcimi sa teplotami a zoslabovaním vetrov zo Stredozemia. Navyše, údajne zlé vodné hospodárstvo Baššára Asada malo

⁸ Dohovor o právnom postavení utečencov alebo jeho Protokol ratifikovalo takmer 150 štátov sveta, čo z neho vytvára základný pilier ochrany utečencov na medzinárodnej úrovni.

⁹ Hovoríme tu aj o veľkom sťahovaní národov, ktoré bolo vyvolané klimatickými zmenami. Ako symptomatický príklad je možné uviesť údajné prekročenie zamrznutého Rýnu Vandalmi, Burgund'ánmi, Alamannmi. Bez zamrznutého Rýnu by bol tento pochod nemožný, keďže bolo cez Rýn postavených iba málo mostov a tie chránili rímske jednotky. Bližšie pozri aj FERGUSON, R. J. *Journey to the West: Essays in History, Politics and Culture* [online]. 2017, s. 12 [cit. 2017-06-22]. Dostupné na: <http://www.international-relations.com/History/Fall-of-Roman-Empire.pdf>.

¹⁰ Objavenie, a v prípade Grónska a Islandu aj osídlenie bolo možné iba vďaka teplému obdobiu, trvajúcemu (tzv. Medieval Warm Period) v perióde medzi rokmi 600 až 1150. Bližšie pozri aj HAINE, T. What Did the Viking Discoverers of America Know of the North Atlantic Environment?. *Weather* [online]. 2008, vol. 63, no. 3, s. 60-65 [cit. 2017-04-24]. ISSN 1477-8696. Dostupné na: http://www.yale.edu/ycei/arcticworkshop/background-reading/Haine_Weather_08.pdf.

¹¹ Bližšie pozri aj PETERSON, L. C. a G. H. HAUG. Climate and the Collapse of Maya Civilization: A Series of Multi-year Droughts Helped to Doom an Ancient Culture. *American Scientist* [online]. 2005, vol. 93, no. 4, s. 322-329 [cit. 2017-06-19]. ISSN 0003-0996. Dostupné na: <http://www.columbia.edu/itc/sipa/envp/louchouarn/courses/Clim-Wat/Wat/Drought-MayanCollapse%28AmerSci05%29.pdf>.

¹² Máme na mysli konferenciu z roku 2015, kde bola prijatá Rámcová dohoda o klimatickej zmene. Bližšie pozri *Parížska zmluva* [online]. 2015. 32 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/109r01.pdf>.

prinútiť 1,5 milióna obyvateľov k presídleniu z vidieka do miest, čo zvyšovalo sociálne napätie.¹³

Právny rámec Dohovoru o právnom postavení utečencov a jeho dodatkového protokolu pozná základné dôvody pre žiadosť o azyl, kde spoločným menovateľom sú „oprávnené obavy“¹⁴ pred prenasledovaním z dôvodov:

- i. rasových;
- ii. náboženských;
- iii. národnostných;
- iv. príslušnosti k určitej sociálnej skupine;
- v. zastávania určitých politických názorov;
- vi. nemožnosti prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmietania ochrany od svojho štátu.

Do žiadneho z vyššie uvedených dôvodov nie je možné zaradiť prípad, keď jednotlivec musí utekať v dôsledku prírodnej katastrofy, postupnej devastácie životného prostredia, v ktorom žije (rozširovanie Sahary v subsaharskej Afrike, pomalé potápanie sa niektorých ostrovov, záplavy),¹⁵ alebo z nedostatku prírodných zdrojov na prežitie (napríklad vody).¹⁶ K poslednému bodu je nevyhnutné uviesť, že to nemusí primárne znamenať absolútnu absenciu samotného zdroja, ale aj nemožnosť

¹³ Bližšie pozri FOUNTAIN, H. Researchers Link Syrian Conflict to a Drought Made Worse by Climate Change. In: *The New York Times* [online]. 2015-03-02 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://nyti.ms/1CkAYRq>. Pozri tiež: BAILEY, R. a G. GREEN. Should Europe Be Concerned about Climate Refugees?. In: *Newsweek* [online]. 2016-05-18 [cit. 2017-05-10]. Dostupné na: <http://www.newsweek.com/should-europe-be-concerned-about-climate-refugees-460661>; ako aj BOAS, I. *Climate Change and Migration: The Case of Syria* [online]. 2017. 3 s. [cit. 2017-05-10]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/research/conferences/2016/migration-challenge/pdf/migration_conf-i_boas.pdf.

¹⁴ Bližšie pozri prípad *INS v. Cardoza-Fonseca* [1987]. 480 U.S. 421. Obava nemusí byť založená na pravdepodobnosti, t.j. niekto môže mať rozumnú (odôvodnenú) obavu z niečoho, čo má menšiu ako 50 % šancu, že sa stane. *R. v. Secretary of State for the Home Department, Ex parte Sivakumaran* [1988]. AC 958 – rozumná pravdepodobnosť, že sa obava zhmotní.

¹⁵ K záplavám v Spojených štátoch amerických a ich rôznorodým následkom pozri JARVIS, B. When Rising Seas Transform Risk into Certainty. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-18 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/18/magazine/when-rising-seas-transform-risk-into-certainty.html>.

¹⁶ Hladomor v krajinách ako Južný Sudán, Nigéria alebo Somálsko môže byť ešte zhoršený vplyvom klimatických zmien. Bližšie pozri MOOALLEM, J. Our Climate Future Is Actually Our Climate Present. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-19 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/19/magazine/our-climate-future-is-actually-our-climate-present.html>.

mat' k nemu prístup, napríklad z dôvodu preľudnenia. Ako príklad môžeme uviesť demografickú situáciu Egypta, kde je nárast populácie dramatický, avšak bez adekvátnej kompenzácie na strane zdrojov.¹⁷ Podobná situácia ako v Egypte je tiež v Bangladéši. Viac ako 75 miliónov ľudí, respektíve 40 % budúcej populácie bude do roku 2100 postihnutých následkom klimatickej zmeny.¹⁸ Klimatické zmeny môžu navyše spôsobiť šírenie nebezpečných chorôb.¹⁹

K čiastočnému zviditeľneniu problému klimatických utečencov prispieva návrh Globálneho paktu o bezpečnej, legálnej a riadenej migrácii zo dňa 11. júla 2018, ktorý potvrdzuje Dohovor o právnom postavení utečencov a ktorý má prispieť ku zvýšenej spolupráci v súvislosti s medzinárodnou migráciou vo všetkých jej dimenziách. Bod 18 Globálneho paktu o bezpečnej, legálnej a riadenej migrácii zakotvuje ako jeden z cieľov cieľ č. 2 – minimalizáciu nepriaznivých podnetov a štrukturálnych faktorov, ktoré nútia ľudí opustiť ich krajinu pôvodu. Uvedený bod obsahuje špeciálnu sekciu týkajúcu sa prírodných katastrof, nepriaznivých účinkov klimatických zmien a degradácie životného prostredia. V bode 21 Globálneho paktu o bezpečnej, legálnej a riadenej migrácii, v ciele č. 5 nazvanom Zvýšená dostupnosť a flexibilita ciest pre regulovanú migráciu, je spomenutý záväzok štátov identifikovať, rozvíjať a posilňovať riešenia pre migrantov, ktorí sú nútení odísť z krajiny svojho pôvodu z dôvodov pomaly narastajúcich prírodných katastrof, nepriaznivých účinkov klimatických zmien a degradácie životného prostredia. Výslovne sú spomenuté navrhovanie plánovanej relokácie a možnosti víz; bližšie informácie poskytnuté nie sú. Ostatné zmienky o klimatických zmenách sú v Globálnom pakte o bezpečnej, legálnej a riadenej migrácii iba okrajové.²⁰ V žiadnom z jeho bodov však nie je zakotvená tendencia k rozšíreniu definície utečenca aj na klimatických migrantov.

¹⁷ Nie všetky pohľady do budúcnosti sú tak vysoko skeptické; ako príklad menej negatívneho prístupu je možné uviesť analýzu BETTINI, G. *Climate Barbarians at the Gate? A Critique of Apocalyptic Narratives on 'Climate Refugees'*. *Geoforum*. 2013, vol. 45, s. 63-72. ISSN 0016-7185.

¹⁸ Bližšie pozri BYRAVAN, S. a S. C. RAJAN. *Sea Level Rise and Climate Change Exiles: A Possible Solution*. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2015, vol. 71, no. 2, s. 25. ISSN 0096-3402.

¹⁹ K tomu bližšie pozri napríklad McKENNA, M. *Why the Menace of Mosquitoes Will Only Get Worse*. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-20 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/20/magazine/why-the-menace-of-mosquitoes-will-only-get-worse.html>.

²⁰ Napríklad bod 39 *Globálneho paktu o bezpečnej, legálnej a riadenej migrácii*.

Klimatický utečenec

Pojem klimatický utečenec sa pravdepodobne po prvýkrát objavil v roku 1985 v Správe Organizácie Spojených národov pre životné prostredie, ale dodnes nie je všeobecne akceptovaný²¹ a budí značnú kontroverziu.²² Absentujúcu právnu úpravu sa napriek viacerým pokusom nepodarilo prekonať. Zrejme najrozšírenejšiu definíciu vydala Medzinárodná organizácia pre migráciu na svojom 94. zasadnutí v roku 2007, keďže sa predmetná definícia klimatického migranta²³ neskôr objavila aj vo Svetovej migračnej správe pre rok 2008: „*Environmentálni migranti sú osoby alebo skupiny osôb, ktoré z dôvodu náhlych alebo postupných zmien v [životnom] prostredí, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú ich život alebo životné podmienky, majú povinnosť opustiť svoje obvyklé domovy alebo zvoliť, aby tak urobili, a to buď dočasne alebo trvalo, a ktoré sa pohybujú buď na ich území alebo v zahraničí.*“²⁴

Uvedená definícia nemá právny rámec a je iba deklaratórna, čo vedie k otázke, či existuje právne záväzná definícia klimatického utečenca. Najdôležitejšie dokumenty týkajúce sa klímy, akými sú Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy alebo Kjótsky protokol, nezahŕňajú žiadne ustanovenia týkajúce sa konkrétnej pomoci či ochrany pre tých, ktorí sú alebo budú priamo ovplyvnení zmenou klímy.²⁵

Ak jednotlivец uteká pred náboženským prenasledovaním, môže požiadať o ochranu na základe Dohovoru o postavení utečencov; v prípade vojenského konfliktu ho ochraňuje humanitárne právo. Avšak ak jednotlivец, respektíve skupina uteká zo svojho domova kvôli tomu, že klimatická zmena spravila jeho domovinu neobývatel'nou, ocitne sa v právnom

²¹ Bližšie pozri SGRÖ, A. Towards Recognition of Environmental Refugees by the European Union. *Asylon(s)* [online]. 2008, no. 6 [cit. 2017-06-19]. Exodes écologiques. ISSN 8089-9790. Dostupné na: <http://www.reseau-terra.eu/article844.html>.

²² Hoci pomerne presne opisuje faktický stav, odporcovia zdôrazňujú, že neopisuje právny stav. Bližšie pozri aj McADAM, J. a B. SAUL. *An Insecure Climate for Human Security? Climate-induced Displacement and International Law* [online]. Sydney: Sydney Centre for International Law, 2008, s. 3-4 [cit. 2017-06-19]. Working Paper, no. 4. Dostupné na: <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/357399072.pdf>.

²³ Pre účely nášho príspevku budeme považovať slovné spojenia „environmentálny migrant“ a „klimatický migrant“ za totožné.

²⁴ Bližšie pozri Definitional Issues. In: *International Organization for Migration* [online]. 2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.iom.int/definitional-issues>.

²⁵ Bližšie pozri *Climate Change, Migration and Displacement: Who Will Be Affected?* [online]. 2017. 4 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://unfccc.int/resource/docs/2008/smsn/igo/022.pdf>.

vákuu. Dokonca existuje rastúci konsenzus u dotknutých agentúr, vrátane Úradu vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov (anglicky United Nations High Commissioner for Refugees, anglická skratka UNHCR), o tom, že je potrebné vyhnúť sa používaniu daného termínu. Podmienky pre uvedené označenie považujú za zavádzajúce a potenciálne ohrozujúce medzinárodnoprávny režim ochrany utečencov.²⁶

Parížska klimatická dohoda prijatá v roku 2015 sa už konkrétnejšie zaoberá klimatickými zmenami, a najmä ich dopadom na život obyvateľov: „... uznáva, že zmena klímy je naliehavou a potenciálne nezvratnou hrozbou pre ľudstvo a planétu, a teda vyžaduje čo najširšiu spoluprácu všetkých krajín...“²⁷ Uvedená zmena tu prítomná je a príklady Egypta i ďalších krajín ukazujú, že migrácia aj pod vplyvom klimatických zmien, respektíve klimatických podmienok nastáva, a preto je nevyhnutné pripraviť právny rámec.

Nový Zéland a prípad Teitiotu

Jedným z prípadov, ktoré zarezovali v poslednej dobe a týkali sa problematiky klimatických utečencov,²⁸ je prípad Ioaneho Teitiotu z Kiribati, ktorý bol v septembri 2015 deportovaný z Nového Zélandu po tom, ako mu uplynula doba platnosti víz. Jeho domovom je ostrov Tarawa, ktorý je atolom.²⁹ Existujú obavy, že vplyvom stúpajúcej hladiny oceánu sa celý ostrov stane v najbližších dekádach neobývateľným.³⁰

Hlavným problémom tu bola otázka definovania statusu pána Teitiotu, keďže nespĺňal podmienky Dohovoru o právnom postavení utečencov

²⁶ Bližšie pozri ibidem.

²⁷ Bližšie pozri *Parížska zmluva* [online]. 2015. 32 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf>.

²⁸ Existujú aj výhrady zo strany kiribatských orgánov voči tomuto označeniu; ako príklad je možné uviesť stanovisko ministerky zahraničných vecí Tessie Eria Lambourne, ktorá uviedla: „Nechceme byť nazývaní utečencami, pretože je to veľmi bolestivé pre zúčastnené osoby na oboch stranách: pre tých, ktorí hľadajú pomoc, aj pre tých, ktorí pomáhajú ľuďom hľadať nové domovy.“ Bližšie pozri NI, X.-Y. A Nation Going Under: Legal Protection for “Climate Change Refugees”. *Boston College International and Comparative Law Review*. 2015, vol. 38, no. 2, s. 335. ISSN 0277-5778.

²⁹ Viac ako 100 tisíc obyvateľov Kiribati býva na atoloch, ktoré sú menej ako dva metre nad hladinou oceánu.

³⁰ Vyskytujú sa tiež názory, že atol sa môže v konečnom dôsledku udržať nad hladinou, ale i v takomto prípade sa podmienky pre život na ňom výrazne zhoršia, najmä v súvislosti s prístupom k pitnej vode. Bližšie pozri McDONALD, T. The Man Who Would Be the First Climate Change Refugee. In: *BBC News* [online]. 2015-11-05 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-asia-34674374>.

z roku 1951 ani jeho dodatkového protokolu. Svoju situáciu opísal nasledovne: „*Som taký istý človek ako ľudia, ktorí utekajú pred vojnou. Tí, ktorí sa boja smrti, sú takí istí ako ja.*“³¹ Chýbajúce právne vákuum sa tu snaží postupne zaplňať iniciatíva nazvaná tiež Nansenova iniciatíva.³²

Pán Teitiota sa v roku 2007 so svojou ženou presťahoval na Nový Zéland, kde sa im narodili tri deti, ktoré však nezískali občianstvo Nového Zélandu, keďže nespĺňali podmienky podľa Zákona o občianstve z roku 1977. V roku 2010 im expirovali víza, a preto, aby sa vyhli vyhosteniu, požiadali o status utečenca podľa časti 5 Imigračného zákona z roku 2009, ktorým bol do novozélandského právneho poriadku inkorporovaný Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951. Svoju žiadosť odôvodnil pán Teitiota slovami: „... *na základe zmeny podnebia na Kiribati spôsobenej zvyšovaním sa hladiny oceánu, spojenej s klimatickými zmenami*“.³³

Žiadosť najprv posudzoval novozélandský Tribunál pre imigráciu a ochranu, ktorý sa zaoberá odvolaniami voči rozsudkom vo veciach imigrácie. V júni 2013 odmietol žiadosť pána Teitiotu, avšak konštatoval, že: „... *obmedzená kapacita ostrova Tarawa je významne ohrozená rastom populácie, urbanizáciou a limitovaným rozvojom infraštruktúry, najmä v spojení s hygienickými požiadavkami. Negatívny dopad vyššie uvedených faktorov je ešte umocňovaný faktormi klimatickej zmeny, a to krátkodobými (búrky) a dlhodobými (vzostup hladiny oceánu).*“³⁴ Aj napriek konštatovaniu vyššie uvedených okolností sa Tribunál pre imigráciu a ochranu priklonil k názoru, že migrácia na Nový Zéland by nemala byť chápaná ako „*nútená*“ migrácia, ale ako dobrovoľné rozhodnutie.³⁵

Pri skúmaní pojmu prenasledovanie podľa právneho poriadku Nového Zélandu a medzinárodného utečeneckého práva Tribunál pre imigráciu a ochranu uviedol, že sa jedná buď o zlyhanie štátu kontrolovať svojich predstaviteľov, ktorí sa dopúšťajú porušovania ľudských práv,

³¹ Bližšie pozri ibidem.

³² Domovská stránka uvedenej iniciatívy je <https://www.nanseninitiative.org/>. K Nansenovej iniciatíve patria aj tzv. Nansenove princípy, v rámci ktorých sa článok 9 venuje ochrane ľudí, ktorí museli ujsť v dôsledku klimatickej zmeny. Bližšie pozri tiež *The Nansen Conference: Climate Change and Displacement in the 21st Century: Oslo, Norway, June 5 – 7, 2011* [online]. Oslo: Norwegian Refugee Council, 2011. 19 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.unhcr.org/4ea969729.pdf>.

³³ Bližšie pozri *AF (Kiribati)* [2013]. NZIPT 800413 (25 June 2013), bod 2.

³⁴ Bližšie pozri ibidem, bod 39.

³⁵ Bližšie pozri ibidem, bod 49.

alebo o neschopnosť podniknúť kroky na zníženie rizika poškodenia, čoho sa dopúšťajú práve neštátne subjekty. Avšak, „... táto požiadavka nejakej formy zásahu človeka neznamená, že zhoršovanie životného prostredia, či už spojené so zmenou klímy, alebo nie, nikdy nemôže vytvoriť cestu k Dohovoru o právnom postavení utečencov.“³⁶ Tribunál pre imigráciu a ochranu tu pripustil situáciu, že môže nastať stav, kedy by bol život v nejakej oblasti nemožný v dôsledku klimatických zmien a rozsah Dohovoru o právnom postavení utečencov by sa rozšíril, aby pokryl aj takéto situácie.

Napriek vyššie zmieneným stanoviskám Tribunál pre imigráciu a ochranu predmetnej žiadosti nevyhovel. Uznal síce, že životné podmienky na ostrove Tarawa sa výrazne zhoršujú, no v prípade návratu na Kiribati „... budú môcť on a jeho rodina pokračovať v predchádzajúcom živote a dôstojnosti, keďže jeho život nebude v ohrození“.³⁷ V neposlednom rade Tribunál pre imigráciu a ochranu uviedol, že dané podmienky sa týkajú všetkých obyvateľov bez rozdielu a nejestvuje dôkaz, že sa vláda ne snaží ochrániť jednotlivca.³⁸

Pán Teitiota sa odvolal na súd, aby preskúmal rozhodnutie Tribunálu pre imigráciu a ochranu, avšak súd sa stotožnil s predchádzajúcim stanoviskom a zdôraznil, že súd nie je kompetentný rozširovať rozsah Dohovoru o právnom postavení utečencov aj na ľudí, ktorí čelia v strednodobom horizonte ekonomickej strate alebo bezprostredným následkom prírodnej katastrofy.³⁹ Súd ďalej uviedol, že „sociologický“ utečenec alebo osoba, ktorá hľadá lepší život, tým, že utečie v dôsledku klimatických zmien, nie je osobou, na ktorú sa vzťahuje článok 1A (2) Dohovoru o právnom postavení utečencov.⁴⁰

Po ďalšom odvolaní sa vec prejednával odvolací súd, ktorý opäť potvrdil, že i napriek pochopeniu zložitej situácie pána Teitiotu nie je možné v jeho prípade použiť Dohovor o právnom postavení utečencov.⁴¹ Najvyšší súd Nového Zélandu ako súd poslednej inštancie potvrdil predchádzajúce rozsudky a explicitne uviedol, že rozhodnutie v tomto konkrét-

³⁶ Bližšie pozri ibidem, body 54 – 55.

³⁷ Bližšie pozri ibidem, bod 74.

³⁸ Bližšie pozri ibidem, bod 75.

³⁹ Bližšie pozri *Teitiota v. Chief Executive of the Ministry of Business, Innovation and Employment* [2013]. NZHC 3125 (26 November 2013), bod 51.

⁴⁰ Bližšie pozri ibidem, bod 54.

⁴¹ Bližšie pozri *Teitiota v. Chief Executive of the Ministry of Business, Innovation and Employment* [2014]. NZCA 173 (8 May 2014), bod 40.

nom prípade neznamená nemožnosť zmeny v budúcnosti. Konkrétne sa vyjadril, že „... [rozhodnutie] *by nemalo byť brané ako rozhodnutie, ktoré neumožní v budúcnosti v podobnom prípade rozhodnúť inak*“.⁴² Týmto Najvyšší súd Nového Zélandu vlastne potvrdil, že aj napriek svojmu rozhodnutiu pripúšťa do budúcnosti možnosť rozšírenia Dohovoru o právnom postavení utečencov aj na klimatických utečencov.

Z vyššie uvedených rozsudkov je možné vyčítať viaceré základné premisy budúceho posudzovania klimatických utečencov, prinajmenšom na Novom Zélande:

- i. Zhoršené podmienky, respektíve veľmi zhoršené podmienky na život spôsobené degradáciou životného prostredia ešte nie sú dôvodom na udelenie azylu. Životné prostredie musí byť zdevastované vo veľmi vysokej miere, aby neumožňovalo život v rámci ľudskej dôstojnosti. V rozsudku sa konkrétne uvádza, že v prípade návratu na Kiribati nejestvuje dôkaz, že by pán Teitiota nebol schopný poskytnúť vodu a jedlo svojim deťom;⁴³
- ii. Zodpovedná vláda musí byť bezmocná proti tomuto trendu, respektíve neprijíma žiadne opatrenia. Uvedené možno prepojiť s koncepciou suverenity štátu, ktorá predstavuje jeden zo základných pilierov medzinárodného práva. V tomto prípade je možné chápať ju nielen ako negatívnu obligáciu na strane iných štátov nezasahovať do vnútorných záležitostí krajiny, ale aj ako pozitívnu obligáciu štátu postarať sa o svojich obyvateľov. Podobný názor v konečnom dôsledku vyslovila tiež ministerka zahraničných vecí Kiribati, keď uviedla, že napriek obrovským nákladom na presun obyvateľstva v dôsledku klimatickej zmeny v rámci Bangladéša je to stále lepšia situácia ako v prípade Kiribati, keďže im zmizne celá krajina;⁴⁴
- iii. Ak chce jednotlivec postupovať podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov, musí preukázať, že sa nachádza v osobitnej situácii; v opačnom prípade bude neúspešný. Čo sa však stane v prípade, ak sa celý ostrov ako taký stane neobývatelným a požiada o azyl ako celok? Uvedenej otázky sa okrajovo dotkol aj novozélandský súd, keď vyslovil obavu, že v prípade kladného rozhodnutia vo veci pána Tei-

⁴² Bližšie pozri *Teitiota v. Chief Executive of the Ministry of Business, Innovation and Employment* [2015]. NZSC 107 (20 July 2015), bod 13.

⁴³ Bližšie pozri *AF (Kiribati)* [2013]. NZIPT 800413 (25 June 2013), body 73 – 74.

⁴⁴ Bližšie pozri McNAMARA, K. E. a R. SMITH. Future Migrations from Tuvalu and Kiribati: Exploring Government, Civil Society and Donor Perceptions. *Climate and Development*. 2015, vol. 7, no. 1, s. 55. ISSN 1756-5529.

tiotu by sa mohli „otvoriť dvere na hrádzi“ a milióny ľudí by mohli požiadať o azyl z dôvodu klimatických zmien;⁴⁵

- iv. Mimoriadne problematickou ostáva otázka, kto posúdi vhodnosť ostrova na bývanie, a najmä, kedy sa odohrá „*prelomový okamih*“, od ktorého bude možné považovať jeho územie za neobývatel'né. Na tomto mieste sa žiada uviesť, že podľa predikcií Svetovej banky ostrov Tarawa zanikne okolo roku 2050,⁴⁶ a preto vyvstáva otázka, dokedy musia jeho obyvatelia čakať, aby sa mohli legálnou cestou vysťahovať. Tiež je potrebné poznamenať, že podľa predikcií viacerých vedcov bude Kiribati v dôsledku obmedzenia prístupu k pitnej vode neobývatel'né skôr, ako sa celé potopí, t.j. skôr ako v roku 2050.⁴⁷ Existujú i predikcie, že Tuvalu bude v roku 2020 stále nad hladinou oceánu, ale nebude schopné poskytnúť základnú obživu pre svojich obyvateľ'ov.⁴⁸

Problém klimatických utečencov nezačal prípadom pána Teitiotu; dotýkať sa mal aj obyvateľ'ov Tuvalu, ktorých žiadosti boli taktiež zamietnuté, keďže nespadali pod Dohovor o právnom postavení utečencov.⁴⁹ Advokát pána Teitiotu priznal, že nebol schopný nájsť žiadny prípad z Nového Zélandu, Austrálie, Kanady, Veľkej Británie, Spojených štátov amerických či Európskej únie, kde by bola pôsobnosť Dohovoru o právnom postavení utečencov rozšírená aj na klimatických utečencov,⁵⁰ hoci súd uviedol: „*Na druhej strane, existuje mnoho rozhodnutí o zamietnutí žiadostí obyvateľ'ov Kiribati, Tuvalu, Tonga, Bangladéša alebo Fidži z dôvodu obáv z ekologických problémov v nízko položených krajinách,*

⁴⁵ Bližšie pozri aj *Teitiota v. Chief Executive of the Ministry of Business, Innovation and Employment* [2013]. NZHC 3125 (26 November 2013), bod 51.

⁴⁶ Bližšie pozri NI, X.-Y. A Nation Going Under: Legal Protection for “Climate Change Refugees”. *Boston College International and Comparative Law Review*. 2015, vol. 38, no. 2, s. 333. ISSN 0277-5778.

⁴⁷ Bližšie pozri McADAM, J. Swimming against the Tide: Why a Climate Change Displacement Treaty Is Not the Answer. *International Journal of Refugee Law*. 2011, vol. 23, no. 1, s. 2-27. ISSN 0953-8186.

⁴⁸ Bližšie pozri McNAMARA, K. E. a R. SMITH. Future Migrations from Tuvalu and Kiribati: Exploring Government, Civil Society and Donor Perceptions. *Climate and Development*. 2015, vol. 7, no. 1, s. 48. ISSN 1756-5529.

⁴⁹ Pre zoznam prípadov bližšie pozri BUCHANAN, K. New Zealand: ‘Climate Change Refugee’ Case Overview. In: *Law Library of Congress* [online]. 2015-07-29 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <https://www.loc.gov/law/help/climate-change-refugee/new-zealand.php>.

⁵⁰ Bližšie pozri *Teitiota v. Chief Executive of the Ministry of Business, Innovation and Employment* [2013]. NZHC 3125 (26 November 2013), bod 45.

ktoré neznamenajú prenasledovanie a neboli zistené žiadne dopady na žiadateľa.⁵¹

Situáciu na Kiribati opísal prezident Anote Tong v roku 2013 nasledovne: „... *My chceme, aby naši ľudia mali možnosť [e]migrovať dôstojne, nie, až keď to bude nevyhnutné. Veda nám hovorí, že je to iba otázka času.*“⁵² Na tomto mieste sa žiada ešte uviesť, že existujú programy, ktoré sú špeciálne zamerané na obyvateľov Kiribati. Tieto programy predstavujú tradičnú formu imigrácie a neboli vytvorené s ohľadom na medzinárodné záväzky súvisiace so zmenou klímy.⁵³ Austrália má napríklad program, ktorý sa zameriava na vyškolenie zdravotných sestier a záhradníckych pracovníkov na Kiribati a ich následné inkorporovanie do austrálskej pracovnej sily.⁵⁴ V roku 2002 vytvoril Nový Zéland program s názvom Pacific Access Category, ktorý ponúka sedemdesiatpäť miest ročne pre migrantov z Kiribati, „*aby podporovali hospodársky rozvoj v ostrovných štátoch Tichomorja*“. Na to, aby mohli využiť uvedený program, musia spĺňať nevyhnutné požiadavky: vek, zamestnanie, ovládanie angličtiny, ako aj zdravotné a charakterové vlastnosti.⁵⁵

Situácia v rámci Európskej únie a vybraných zoskupení

Termín klimatický utečenec nenájdeme ani v slovenskom, a ani v európskom právnom poriadku. Migračná kríza ukázala, že Európska únia je ťažkopádna v kritických situáciách a nedokáže adekvátne rýchlo zareagovať na aktuálny vývoj. Je nevyhnutné poznamenať, že občianska vojna, respektíve zástupná vojna zúri v Sýrii od roku 2011. Aj napriek opakovaným varovaniam, že krajiny ako Libanon sú už kapacitne vyťažené,⁵⁶ nedokázalo sa európske spoločenstvo pripraviť na príchod migrantov. Podľa vyššie uvedených predikcií je len otázkou času, kedy začnú v Európe

⁵¹ Bližšie pozri *ibidem*, bod 45.

⁵² Bližšie pozri BYRAVAN, S. a S. C. RAJAN. Sea Level Rise and Climate Change Exiles: A Possible Solution. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2015, vol. 71, no. 2, s. 22. ISSN 0096-3402.

⁵³ Bližšie pozri NI, X.-Y. A Nation Going Under: Legal Protection for “Climate Change Refugees”. *Boston College International and Comparative Law Review*. 2015, vol. 38, no. 2, s. 349-350. ISSN 0277-5778.

⁵⁴ Bližšie pozri *ibidem*.

⁵⁵ Bližšie pozri *ibidem*.

⁵⁶ Hovoríme o takmer dvoch miliónoch utečencov v krajine s celkovým počtom obyvateľov 4,5 milióna. Bližšie pozri aj Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon: 2015 Report. In: *UNHCR – The UN Refugee Agency* [online]. 2015. 105 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.unhcr.org/pages/49e486676.html>.

žiadať o azyl klimatickí utečenci.⁵⁷ Ako sme uviedli v úvode nášho príspevku, nemusí ísť o rýdzo klimatický problém. Skutočnosť, že v prípade klimatickej zmeny nejde iba o jeden atribút, ale, naopak, o mix viacerých faktorov, od dostupnosti pitnej vody, cez nedostatok jedla, demografickú situáciu až po vojnové konflikty, zdôraznil i vtedajší americký minister zahraničných vecí John Kerry pri svojom vystúpení na konferencii venovanej Arktíde v auguste 2015.⁵⁸ Na európskej úrovni sa v septembri 2015 vyjadril o možnom príchode miliónov klimatických utečencov v blízkej budúcnosti predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker.⁵⁹ Napriek jeho vyjadreniu stále absentuje jednotný postup nielen v rovine politickej, ale najmä v rovine právnej, navzdory tomu, že snahy európskych poslancov o začlenenie termínu klimatický utečenec do azylových dokumentov existovali už začiatkom nového milénia.⁶⁰

Smernica 2011/95/EÚ⁶¹ harmonizuje normy pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny, respektíve osôb bez štátneho občianstva na medzinárodnú ochranu. Článok 2 písm. d) definuje pojem utečenec, pričom stanovuje, že to je *„štátny príslušník tretej krajiny, ktorý kvôli oprávnenej obave pred prenasledovaním z rasových dôvodov, náboženských dôvodov, dôvodov štátnej príslušnosti, z dôvodu zastávania určitého politického názoru alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu tejto kra-*

⁵⁷ Na stretnutí Výkonného výboru Úradu vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov v roku 2007 vtedajší predstaviteľ Úradu vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov António Guterres uviedol: „... každý centimeter zvýšenia morskej hladiny zapríčiní presunutie jedného milióna ľudí“. Bližšie pozri McADAM, J. a B. SAUL. *An Insecure Climate for Human Security? Climate-induced Displacement and International Law* [online]. Sydney: Sydney Centre for International Law, 2008, s. 16 [cit. 2017-06-19]. Working Paper, no. 4. Dostupné na: <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/357399072.pdf>.

⁵⁸ Bližšie pozri KERRY, J. Remarks at the Global Leadership in the Arctic: Cooperation, Innovation, Engagement, and Resilience (GLACIER): Conference Opening Plenary. In: *U.S. Department of State* [online]. 2015-08-31 [cit. 2017-06-22]. Dostupné na: <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2015/08/246489.htm>; a <https://2009-2017.state.gov/e/oes/glacier/video/index.htm>.

⁵⁹ Bližšie pozri TEFFER, P. Climate Refugees Coming to Europe, Juncker Warns. In: *EUobserver* [online]. 2015-09-09 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <https://euobserver.com/environment/130183>.

⁶⁰ Hovoríme o iniciatívach europoslancov z frakcie Zelených, ako sú napríklad Hélène Flautre, Marie Anne Isler Beguin alebo Jean Lambert.

⁶¹ Bližšie pozri *Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2011/95/EÚ z 13. decembra 2011 o normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany*.

jiny, alebo osoba bez štátneho občianstva, ktorá sa nachádza mimo štátu svojho doterajšieho pobytu z dôvodov, ktoré sú uvedené vyššie, alebo ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže alebo nechce vrátiť a na ktorú sa neuplatňuje článok 12“.⁶² Článok 9 Smernice 2011/95/EÚ definuje činy prenasledovania, ktoré je na základe demonštratívneho výpočtu kvalifikovaných činov prenasledovania možné pripísať ľudskému faktoru. Z uvedeného vyplýva, že nie je možné subsumovať klimatického utečenca pod definíciu článku 9 predmetnej smernice.

Smernica 2011/95/EÚ definuje aj osobu oprávnenú na doplnkovú ochranu, konkrétne v článku 2 písm. f), pričom ide o osobu, ktorej síce nie je priznaný azyl, avšak vzhľadom na podstatné preukázané dôvody je možné sa domnievať, že by v prípade návratu do pôvodnej krajiny čelila reálnemu riziku utrpenia vážneho bezprávia, ktoré je bližšie definované v článku 15 uvedenej smernice. I keď článok 15 písm. c) zaraďuje medzi vážne bezprávie vážne a individuálne ohrozenie života občana alebo osoby, toto ohrozenie života viaže na dôvod všeobecného násillia v situáciách medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu. Opäťovne je teda možné dospieť k záveru, že klimatický utečenec nespĺňa znaky potrebné pre doplnkovú ochranu.

Na vyššie uvedené definície nadväzujú i ďalšie európske normy, napríklad Smernica 2013/32/EÚ⁶³ a Smernica 2013/33/EÚ.⁶⁴

Klimatickým utečencom nie je nápomocná ani Smernica 2001/55/ES,⁶⁵ ktorá viaže poskytnutie dočasnej ochrany na vysídlené osoby, ktoré sú definované najmä ako osoby, ktoré ušli z oblastí ozbrojeného konfliktu alebo endemického násillia, respektíve osoby vo vážnom ohrození zo systematického alebo všeobecného porušovania ich ľudských práv, alebo ktoré sa stali obeťami takéhoto porušovania. V zmysle článku 2 písm. a) Smernice 2001/55/ES sa dočasná ochrana poskytuje najmä ak existuje riziko, že azylový systém nebude schopný efektívne zvládať hromadný

⁶² Článok 12 stanovuje prípady, kedy je osoba vylúčená z postavenia utečenca.

⁶³ Bližšie pozri *Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2013/32/EÚ z 26. júna 2013 o spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany*, článok 2 písm. g) a h).

⁶⁴ Bližšie pozri *Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2013/33/EÚ z 26. júna 2013, ktorou sa stanovujú normy pre prijímanie žiadateľov o medzinárodnú ochranu*, článok 2 písm. a).

⁶⁵ Bližšie pozri *Smernicu Rady 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov*.

prílev. Zahrnutiu klimatických utečencov pod uvedenú smernicu nena-
pomáhajú ani jej úvodné recitály odkazujúce na vojnu v Juhoslávii a na
Kosovo. Aj ak by pod pojem vysídlených osôb mohli byť zahrnutí klima-
tickí utečenci, ochrana by bola veľmi limitovaná, nakoľko je podľa článku
4 ods. 1 danej smernice poskytovaná iba na jeden rok, s možnosťou pre-
dĺženia najdlhšie o jeden rok.

Existujú tiež príklady, keď sa ochrana utečencov utekajúcich pred
počasím dostala do národnej legislatívy. Vo Švédsku sa to podarilo pro-
stredníctvom švédskeho Cudzineckého zákona z roku 2005, ktorý obsia-
hol aj osoby nútené opustiť svoje domovy v dôsledku klimatickej kata-
strofy.⁶⁶ Na druhej strane, predmetný švédsky zákon sa vzťahuje iba na
prípady náhlejšej zmeny životného prostredia, ako je zrejme výbuch sopky.
Reakcie individuálnych štátov na problematiku klimatických utečencov
nemôžu problém vyriešiť, keďže pri unilaterálnej akcii štátu napríklad
Nový Zéland hrozí, že bude musieť niesť bremeno sám, čo je nemysliteľ-
né vzhľadom na predikcie o počte osôb, ktoré útočisko budú potrebovať.
Jednoznačne musí prevážiť globálna odpoveď, kde ako príklad môžeme
uviesť Rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy,
naposledy reprezentovaný už vyššie spomínanou Parížskou zmluvou
z roku 2015. Ani Parížska zmluva však nepostúpila ďalej než ku konšta-
tovaniu, že klimatická zmena predstavuje hrozbu pre ľudstvo, a nezaobe-
rala sa ani problematikou klimatických utečencov ako takých. Na druhej
strane musíme podotknúť, že ani jedna z vyššie uvedených multilaterál-
nych zmlúv neobsahuje sankčný mechanizmus pre prípad ich nedodržia-
vania.

Súčasne existujú tiež regionálne iniciatívy, ako napríklad tzv. Pacific
Islands Forum, ktoré spájajú regionálnych predstaviteľov v snahe vymie-
ňať si skúsenosti, alebo tzv. Pacific Alliance for Sustainability Program
a tzv. Pacific Environment Information Network.⁶⁷

Podľa nášho názoru sú snahy o vyvodenie zodpovednosti jednotli-
vých štátov odsúdené na neúspech. Neexistuje všeobecná zhoda v tom, či
je ľudstvo naozaj zodpovedné za globálne otepľovanie, a je zrejme ne-
možné určiť presnú mieru zodpovednosti jednotlivých štátov za ich „prí-
spevok“ k tomuto procesu. Medzinárodné právo pozná princíp *force ma-*

⁶⁶ Bližšie pozri *Aliens Act* (2005:716), ch. 4 § 2(3) (Sweden); a NI, X.-Y. A Nation Going Under: Legal Protection for “Climate Change Refugees”. *Boston College International and Comparative Law Review*. 2015, vol. 38, no. 2, s. 356. ISSN 0277-5778.

⁶⁷ Bližšie pozri *ibidem*, s. 363.

jeure, ktorý zabezpečuje, že štát nie je zodpovedný za konania, akými sú napríklad zemetrasenie, sucho, záplavy, keďže nemá vplyv na takéto udalosti.⁶⁸ Pokiaľ sa štáty budú odvolávať na nedokázateľnosť ich vplyvu na zmenu globálnej klímy, bude neprierodné presadenie ich zodpovednosti za prípadné škody. Z uvedeného dôvodu tiež odmietame myšlienku pre-rozdeľovania klimatických migrantov medzi štáty podľa ich podielu na produkcii skleníkových plynov.⁶⁹

Záver

Problematiku klimatických utečencov je podľa nášho názoru potrebné vnímať v širších súvislostiach a neobmedzovať sa iba na pacifické ostrovy. Nedostatok zdrojov nevyhnutných pre dôstojné prežitie môže prinútiť milióny ľudí k presunom za lepším životom, a preto musí byť Európa pripravená. Nevyhnutnosť vytvoriť právny rámec, ktorý by zakotvoval jasné podmienky stanovujúce kto, kedy a za akých okolností môže žiadať o azyl z dôvodu, že je klimatický utečenec, jednoznačne ilustruje prípad Teitiota. Argumentácia súdu bola založená na viacerých domnienkach, keďže právna regulácia v tejto oblasti absentuje, čo nakoniec súd aj sám uviedol vo svojom rozhodnutí. Rozšírenie interpretácie súčasného právneho rámca Európskej únie na klimatických utečencov sa nezdá byť priechodné, preto je potrebné prijať vhodný právny rámec, a prijať ho včas. Riešenie na nadnárodnej úrovni je nevyhnutné, nakoľko individuálne štáty nemôžu niesť váhu zhoršovania sa klimatických podmienok ich geografických susedov. Ako najvhodnejšie riešenie sa zdá byť prijatie medzinárodného dohovoru o klimatických utečencoch, ktorý by stanovoval podmienky, za ktorých sa osoba stáva klimatickým utečencom, ako aj zodpovednosť jednotlivých štátov za prijatie takéhoto utečenca. Na takýto medzinárodný normatívny právny akt by mal nadväzovať právny akt na úrovni Európskej únie, pravdepodobne v podobe smernice. Ostáva iba dúfať, že vhodné riešenie sa podarí nájsť včas, aby sme sa vyhli podobnému obrazu neriadenej migrácie, aká sa v Európe udiala v roku 2015.

⁶⁸ Bližšie pozri KLABBERS, J. *International Law*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 130. ISBN 978-0-521-14406-3.

⁶⁹ K uvedenému bližšie pozri aj BYRAVAN, S. a S. C. RAJAN. Sea Level Rise and Climate Change Exiles: A Possible Solution. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2015, vol. 71, no. 2, s. 26-28. ISSN 0096-3402.

Zoznam bibliografických odkazov

- 2016: A Look at Europe's Ongoing Migrant Crisis. In: *France 24* [online]. 2016-12-22 [cit. 2017-04-13]. Dostupné na: <http://www.france24.com/en/20161222-2016-year-europe-ongoing-migrant-crisis>.
- BAILEY, R. a G. GREEN. Should Europe Be Concerned about Climate Refugees?. In: *Newsweek* [online]. 2016-05-18 [cit. 2017-05-10]. Dostupné na: <http://www.newsweek.com/should-europe-be-concerned-about-climate-refugees-460661>.
- BETTINI, G. Climate Barbarians at the Gate? A Critique of Apocalyptic Narratives on 'Climate Refugees'. *Geoforum*. 2013, vol. 45, s. 63-72. ISSN 0016-7185.
- BOAS, I. *Climate Change and Migration: The Case of Syria* [online]. 2017. 3 s. [cit. 2017-05-10]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/research/conferences/2016/migration-challenge/pdf/migration_conf-i_boas.pdf.
- BUCHANAN, K. New Zealand: 'Climate Change Refugee' Case Overview. In: *Law Library of Congress* [online]. 2015-07-29 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <https://www.loc.gov/law/help/climate-change-refugee/new-zealand.php>.
- BYRAVAN, S. a S. C. RAJAN. Sea Level Rise and Climate Change Exiles: A Possible Solution. *Bulletin of the Atomic Scientists*. 2015, vol. 71, no. 2, s. 21-28. ISSN 0096-3402.
- Climate Change, Migration and Displacement: Who Will Be Affected?* [online]. 2017. 4 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://unfccc.int/resource/docs/2008/smsn/igo/022.pdf>.
- Definitional Issues. In: *International Organization for Migration* [online]. 2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.iom.int/definitional-issues>.
- European Economic Forecast: Autumn 2015* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 185 s. [cit. 2017-06-19]. Institutional Paper, no. 11. ISBN 978-92-79-48618-0. Dostupné na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip011_en.pdf.

- FERGUSON, R. J. *Journey to the West: Essays in History, Politics and Culture* [online]. 2017. 18 s. [cit. 2017-06-22]. Dostupné na: <http://www.international-relations.com/History/Fall-of-Roman-Empire.pdf>.
- FOUNTAIN, H. Researchers Link Syrian Conflict to a Drought Made Worse by Climate Change. In: *The New York Times* [online]. 2015-03-02 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://nyti.ms/1CkAYRq>.
- GERTNER, J. Is It O.K. to Tinker with the Environment to Fight Climate Change?. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-18 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/18/magazine/is-it-ok-to-engineer-the-environment-to-fight-climate-change.html>.
- HAINÉ, T. What Did the Viking Discoverers of America Know of the North Atlantic Environment?. *Weather* [online]. 2008, vol. 63, no. 3, s. 60-65 [cit. 2017-04-24]. ISSN 1477-8696. Dostupné na: http://www.yale.edu/ycei/arcticworkshop/background-reading/Haine_Weather_08.pdf.
- JARVIS, B. When Rising Seas Transform Risk into Certainty. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-18 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/18/magazine/when-rising-seas-transform-risk-into-certainty.html>.
- KERRY, J. Remarks at the Global Leadership in the Arctic: Cooperation, Innovation, Engagement, and Resilience (GLACIER): Conference Opening Plenary. In: *U.S. Department of State* [online]. 2015-08-31 [cit. 2017-06-22]. Dostupné na: <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2015/08/246489.htm>; a <https://2009-2017.state.gov/e/oes/glacier/video/index.htm>.
- KLABBERS, J. *International Law*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 374 s. ISBN 978-0-521-14406-3.
- McADAM, J. a B. SAUL. *An Insecure Climate for Human Security? Climate-induced Displacement and International Law* [online]. Sydney: Sydney Centre for International Law, 2008. 25 s. [cit. 2017-06-19]. Working Paper, no. 4. Dostupné na: <https://www.peacepalacelibrary.nl/e-books/files/357399072.pdf>.
- McADAM, J. Swimming against the Tide: Why a Climate Change Displacement Treaty Is Not the Answer. *International Journal of Refugee Law*. 2011, vol. 23, no. 1, s. 2-27. ISSN 0953-8186.

- McDONALD, T. The Man Who Would Be the First Climate Change Refugee. In: *BBC News* [online]. 2015-11-05 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-asia-34674374>.
- McKENNA, M. Why the Menace of Mosquitoes Will Only Get Worse. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-20 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/20/magazine/why-the-menace-of-mosquitoes-will-only-get-worse.html>.
- McNAMARA, K. E. a R. SMITH. Future Migrations from Tuvalu and Kiribati: Exploring Government, Civil Society and Donor Perceptions. *Climate and Development*. 2015, vol. 7, no. 1, s. 47-59. ISSN 1756-5529.
- MOOALLEM, J. Our Climate Future Is Actually Our Climate Present. In: *The New York Times* [online]. 2017-04-19 [cit. 2017-04-24]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2017/04/19/magazine/our-climate-future-is-actually-our-climate-present.html>.
- New Displacements by Disasters by Scale of Event. In: *Internal Displacement Monitoring Centre* [online]. 2017 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.internal-displacement.org/global-figures#natural>.
- NI, X.-Y. A Nation Going Under: Legal Protection for “Climate Change Refugees”. *Boston College International and Comparative Law Review*. 2015, vol. 38, no. 2, s. 329-366. ISSN 0277-5778.
- PACHAURI, R. K. a L. MEYER, et al. eds. *Climate Change 2014: Synthesis Report* [online]. 1st ed. Geneva: Intergovernmental Panel on Climate Change, 2015. 151 s. [cit. 2017-06-19]. ISBN 978-92-9169-143-2. Dostupné na: <https://perma.cc/ZC8N-29GZ>.
- PETERSON, L. C. a G. H. HAUG. Climate and the Collapse of Maya Civilization: A Series of Multi-year Droughts Helped to Doom an Ancient Culture. *American Scientist* [online]. 2005, vol. 93, no. 4, s. 322-329 [cit. 2017-06-19]. ISSN 0003-0996. Dostupné na: <http://www.columbia.edu/itc/sipa/envp/louchouarn/courses/Clim-Wat/Wat/Drought-MayanCollapse%28AmerSci05%29.pdf>.
- SGRO, A. Towards Recognition of Environmental Refugees by the European Union. *Asylon(s)* [online]. 2008, no. 6 [cit. 2017-06-19]. Exodes écologiques. ISSN 8089-9790. Dostupné na: <http://www.reseau-terra.eu/article844.html>.

- Stern Review: The Economics of Climate Change* [online]. 2006. 575 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: http://mudancasclimaticas.cptec.inpe.br/~rmclima/pdfs/destaques/sternreview_report_complete.pdf.
- TEFFER, P. Climate Refugees Coming to Europe, Juncker Warns. In: *EU-observer* [online]. 2015-09-09 [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <https://euobserver.com/environment/130183>.
- The Nansen Conference: Climate Change and Displacement in the 21st Century: Oslo, Norway, June 5 – 7, 2011* [online]. Oslo: Norwegian Refugee Council, 2011. 19 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.unhcr.org/4ea969729.pdf>.
- Vulnerability Assessment of Syrian Refugees in Lebanon: 2015 Report. In: *UNHCR – The UN Refugee Agency* [online]. 2015. 105 s. [cit. 2017-06-19]. Dostupné na: <http://www.unhcr.org/pages/49e486676.html>.

JUDr. Peter Matuška, PhD.

Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika
matuskapeter@yahoo.com

JUDr. Mária T. Patakyová, PhD.

Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika
maria.patakyova2@flaw.uniba.sk